

Веселов М.Ю.

кандидат юридических наук, доцент, Криворізький факультет, Національний університет «Одеська юридична академія», Україна, м. Кривий Ріг, e-mail: veselovndl@ukr.net

ЮВЕНАЛЬНА ЮСТИЦІЯ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ

Актуальність цієї статті продиктована тим, що дитина є однією із ключових постатей правового суспільства. Феномен прав дитини включає не тільки природно надану здатність мати права та свободи, а й сформовану систему їх забезпечення, яка містить низку форм (соціально-правових інститутів), покликаних враховувати найкращі інтереси неповнолітньої особи та компенсувати недоліки її вікового статусу. Ювенальна юстиція є однією з основних форм забезпечення (захисту) прав дітей у специфічній сфері правовідносин – правосуддя та інших суміжних із ним суспільних відносин. Враховуючи плюралізм концептів ювенальної юстиції та організаційно-правових форм її функціонування у різних країнах, метою (завданням) даного наукового дослідження є формування сучасного уявлення про праксеологічний вимір ювенальної юстиції у системі забезпечення прав, свобод та інтересів дітей. Особливо актуальним є питання формату ювенальної юстиції для країн, де цей інститут проходить етап становлення та апробації, а ідеї наукового дослідження можуть бути імплементовані в національне законодавство для вдосконалення механізмів забезпечення прав дітей. Методологічну основу роботи становили системний підхід, метод абстрагування, аналізу, індукції, порівняння. Крім того, широко використано спеціальні методи наукових досліджень: метод юридичної герменевтики, компаративістський, логіко-семантичний тощо. Для зручності аналізу у статті виділено два основні підходи у розумінні сутності та меж ювенальної юстиції: ведення ювенальної юстиції виключно як специфічної форми правосуддя щодо дітей; розширення кордонів цього інституту, включивши до нього ряд супутніх заходів превентивного, соціального, медико-психологічного, пінологічного та постпенологічного характеру, спрямованих на забезпечення найкращих інтересів дитини у всіх цих правовідносинах. У результаті дослідження встановлено, що ювенальна юстиція – це не тільки інший підхід до неповнолітнього правопорушника в рамках кримінального провадження, а громадсько-правовий інститут, що утворює спеціалізовану систему правосуддя щодо дітей та для дітей, а також сукупність механізмів, медико-соціальних, психолого-педагогічних та реабілітаційних процедур та програм, призначених для забезпечення прав, свобод та законних інтересів дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, що реалізується системою державних та недержавних органів. Розуміння ювенальної юстиції як комплексного системного та поліінституційного виду діяльності, що трансцендує за межі кримінального судочинства, зумовлює наявність широкого адміністративно-правового компонента у функціонуванні цієї форми забезпечення прав дітей.

Ключові слова: дитина, ювенальна юстиція, забезпечення прав дітей, соціальна профілактика, правосуддя щодо дитини.

Веселов Н.Ю.

заң ғылымдарының кандидаты, доцент, Кривой Рог факультеті, «Одесса заң академиясы» ұлттық университеті, Украина, Кривой Рог, e-mail: veselovndl@ukr.net

БАЛАЛАР ҚҰҚЫҚТАРЫНДА ҚАУІПСІЗДІК ЖҮЙЕСІНІҢ ТАЛАПТАРЫ

Осы мақаланың өзектілігі баланың құқықтық қоғамның басты тұлғаларының бірі болып табылатынын көрсетеді. Баланың құқықтарының құбылысы тек қана құқықтар мен бостандықтарға ие болу мүмкіндігін ғана емес, кәметке толмаған баланың мүддесін ескере отырып, жастық мәртебесінің кемшіліктерін өтеуге арналған бірнеше нысандарды (әлеуметтік және құқықтық мекемелерді) қамтитын қамтамасыз етілген жүйені қамтиды. Кәметке толмағандарға қатысты сот төрелігі - құқықтық қарым-қатынастың нақты салаларында - әділеттілік және басқа да қоғамдық қатынастарда балалардың құқықтарын қамтамасыз етудің (қорғаудың) негізгі нысандарының бірі. Кәметке толмағандардың істері бойынша сот төрелігі тұжырымдамаларының және әртүрлі

елдердегі оның ұйымдық-құқықтық формаларының плюрализмін ескере отырып, осы ғылыми зерттеулердің мақсаты балалар құқықтарының, бостандықтары мен мүдделерін қамтамасыз ету жүйесінде кәметке толмағандарға қатысты сот төрелігінің психологиялық өлшемін қазіргі заманғы түсінуді қалыптастыру болып табылады. Кәметке толмағандардың істері бойынша сот төрелігі форматы мәселесі бұл мекеме білім беру және тестілеу сатысында тұрған елдер үшін өте маңызды және ғылыми зерттеулер идеялары ұлттық заңнамаға балалардың құқықтарын қамтамасыз ету тетіктерін жетілдіру үшін енгізілуі мүмкін. Жұмыстың әдіснамалық негізі жүйелік тәсілмен, абстракция әдісі, талдау, индукция, салыстырудан тұрады. Бұдан басқа, арнайы ғылыми әдістер кеңінен қолданылады: құқықтық герменевтика әдісі, салыстырмалы, логикалық-семантикалық және т.б. Талдаудың ыңғайлылығы үшін мақалада кәметке толмағандардың істері бойынша сот төрелігінің мәнін және шекараларын түсінудің екі негізгі тәсілі атап өтіледі: кәметке толмағандарға қатысты сот төрелігін тек балалар үшін әділ сот әдісі ретінде қарау; осы мекеменің шекараларын барлық осы құқықтық қатынастарда баланың ең жақсы мүдделерін қамтамасыз етуге бағытталған профилактикалық, әлеуметтік, медициналық-психологиялық, пентологиялық және постенттік қызмет түрлерін қосу. Зерттеу нәтижесінде кәметке толмағандарға қатысты сот төрелігі қылмыстық іс қозғау барысында кәметке толмаған құқық бұзушыға ғана емес, сондай-ақ балалар мен балаларға арналған мамандандырылған әділет жүйесін қалыптастыратын әлеуметтік және заңды мекеме, сондай-ақ тетіктердің жиынтығы педагогикалық және оңалту рәсімдері мен қиын өмірлік жағдайларда балалардың құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін қамтамасыз етуге бағытталған бағдарламалар Мемлекеттік және мемлекеттік емес органдар. Кәметке толмағандардың істері жөніндегі сот төрелігін қылмыстық сот төрелігі процесінің шеңберінен шығатын интеграцияланған жүйелік және көп функциялы қызмет түрі ретінде түсіну балалардың құқықтарын қамтамасыз етудің осы түрінің жұмысында кең әкімшілік-құқықтық компоненттің болуын анықтайды.

Түйінді сөздер: бала, кәметке толмағандарға қатысты сот төрелігі, балалардың құқықтарын қамтамасыз ету, әлеуметтік алдын алу, баланың әділдігі.

Veselov N.Yu.

Candidate of Laws, Associate Professor, Krivoy Rog Faculty, National University «Odessa Law Academy», Ukraine, Krivoy Rog, e-mail: veselovndl@ukr.net

JUVENILE JUSTICE IN THE CHILDREN'S RIGHTS ENSURING SYSTEM

The relevance of this article is dictated by the fact that the child is one of the key figures of the legal society. The phenomenon of the rights of the child includes not only the naturally granted ability to have rights and freedoms, but also a formed system to ensure them, which contains a number of forms (social and legal institutions) designed to take into account the best interests of the minor and compensate for the disadvantages of his age status. Juvenile justice is one of the main forms of ensuring (protecting) the rights of children in a specific area of legal relations - justice and other related public relations. Considering the pluralism of juvenile justice concepts and the organizational and legal forms of its functioning in various countries, the goal (task) of this scientific research is to form a modern understanding of the praxeological dimension of juvenile justice in the system of ensuring the rights, freedoms and interests of children. The issue of juvenile justice format is particularly relevant for countries where this institution is at the stage of formation and testing, and the ideas of scientific research can be implemented into national legislation to improve the mechanisms for ensuring the rights of children. The methodological basis of the work consisted of a systematic approach, a method of abstraction, analysis, induction, comparison. In addition, special scientific research methods are widely used: the method of legal hermeneutics, comparative, logical-semantic, etc. For convenience of analysis, the article highlights two main approaches in understanding the essence and boundaries of juvenile justice: the view of juvenile justice solely as a specific form of justice for children; expanding the boundaries of this institution to include a number of related preventive, social, medico-psychological, penological and post-penological activities aimed at ensuring the best interests of the child in all these legal relationships. As a result of the study, it was established that juvenile justice is not only a different approach to a juvenile offender within criminal proceedings, but a social and legal institution that forms a specialized justice system for children and for children, as well as a set of mechanisms pedagogical and rehabilitation procedures and programs designed to ensure the rights, freedoms and legitimate interests of children in difficult life circumstances, implemented by the State and non-state bodies. Understanding of juvenile justice as an integrated systemic and multi-institutional type of activity transcending beyond the criminal justice process, determines the existence of a broad administrative and legal component in the functioning of this form of ensuring the rights of children.

Keywords: child, juvenile justice, ensuring the rights of children, social prevention, justice for the child.

Вступ. Система забезпечення прав, свобод та інтересів дітей охоплює всю сферу життєдіяльності дитини. Втім, функціонування цієї системи в Україні не можна визнати задовільним. Серед пріоритетів, на яких у Концепції Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року передбачено зосередити зусилля згадується про створення та розвиток системи правосуддя, дружнього до дитини, а саме: впровадження дієвих форм та методів профілактики вчинення правопорушень дітьми; вдосконалення системи захисту прав та інтересів дітей, які вчинили правопорушення (Конц. Держ. соц. програми «Нац. план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини», 2017). Саме цей блок правовідносин, що фактично охоплюється поняттям ювенальної юстиції та утворює автономний інститут у системі забезпечення прав, свобод та інтересів дитини, становить об'єкт нашого дослідження. Актуальність тематики ґрунтується на аналізі статистики: в Україні щорічно понад 6,5 тис. неповнолітніх вчиняють кримінальні правопорушення, стосовно яких виноситься понад 3 тис. вироків; спостерігається поширення шкідливих звичок у підлітковому віці: вживання наркотиків, алкоголю, психотропних речовин (76% підлітків мають досвід вживання слабоалкогольних напоїв, 15% – почали вживати алкоголь 11 років) тощо. (Конц. Держ. соц. програми «Нац. план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини», 2017; Нац. стратегія реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року, 2018). Результати деяких американських досліджень свідчать, що в 65-70% у дітей системи ювенальної юстиції діагностується стан психічного розладу здоров'я. Більш ніж у 60% випадків такі розлади спричинені вживанням наркотичних чи психотропних речовин (National Ctr for Mental Health and Juvenile Justice 2013: 2). Близько 75% молоді у системі ювенальної юстиції отримали травматичну віктимізацію, а 93% – повідомили про вплив несприятливого досвіду дитинства, включаючи жорстоке поводження з ними, насильство в сім'ї, громаді (Baglivio and other, 2014).

Мета дослідження полягає у формуванні сучасного уявлення про праксеологічний вимір ювенальної юстиції у системі забезпечення прав, свобод та інтересів дітей.

Активні пошуки національного шляху забезпечення прав дітей через розвиток інституту ювенальної юстиції, з урахуванням міжнародного права та світової практики, створили великий масив наукових праць та теорій, серед яких досі не існує одностайності у поглядах щодо трактування та змістовного (інституційно-нормативного) наповнення поняття «ювенальна юстиція». У цій статті були критично проаналізовані праці низки вчених, погляди та висновки яких вплинули на перебіг дослідження та були покладені в основу наших власних авторських висновків.

Основна частина. Переважна більшість вчених та спеціалістів інститут ювенальної юстиції одностайно пов'язує із забезпеченням (захистом) прав дітей (неповнолітніх). Майже кожна дефініція терміна «ювенальна юстиція» так чи інакше містить згадку про захист прав дітей. Енциклопедичне тлумачення ювенальної юстиції починається з те, що вона є важливим інститутом системи захисту прав дитини (Прилуцький, 1998: 463). За словами В. Ткачова «ювенальна юстиція – це система захисту прав, свобод та законних інтересів неповнолітніх...» (Ткачов, 2002: 25). Є. Філіпенко, розглядаючи феномен ювенальної юстиції, зазначає, що це є важливим інструментом цієї системи (Філіпенко, 2011: 10). Функціонування інститутів ювенальної юстиції А. Навроцький розглядає як одну з важливих форм, яка є основою адміністрування прав дитини (Навроцький, 2018: 314).

Втім, у зарубіжній науці є й дещо інший ракурс поглядів щодо взаємозумовленості феномену прав дитини та ювенальної юстиції. Низка вчених розглядає еволюцію інституту ювенальної юстиції як рефлексію на становлення прав дитини на світовому масштабі. Л. Раймонд звертає увагу на те, що певні кроки у вирішенні проблемних питань відповідальності неповнолітніх правопорушників було вжито після ухвалення Конвенції ООН про права дитини (1989 року) (Raymond, 2004: 9). Е. Склтон вважає, що особливий підхід до правосуддя щодо дітей набрав обертів завдяки його сумісності з зростаючою увагою до прав людини та прав дитини, що є дуже сильним чинником впливу на реформування ювенальної юстиції (Skelton, 2009). Г. Одонго досліджує це питання з позиції: «права дітей як модель ювенальної юстиції». У своїй науковій роботі автор аналізує різні погляди на питання про те, чи може розглядатися сучасна ювенальна юстиція

через призму філософії, яка ґрунтується на правах дітей (Odongo, 2005: 53-56). Нарешті, Б. Абрамсон в одній зі своїх публікацій дає поради фахівцям з ювенальної юстиції щодо більш ефективного застосування Конвенції про права дитини як інструменту реформування системи виконання покарань неповнолітніх (Abramson, 2004).

На сьогодні, як у вітчизняній, так і в зарубіжній науці не сформовано єдиного концептуального підходу до розуміння ювенальної юстиції, що, у свою чергу, впливає на праксеологічний вимір цього інституту, розуміння його цінностей, сприйняття суспільством. У загальному значенні Н. Хананашвілі та О. Зиков ювенальну юстицію називають формою соціально-правового поведіння з неповнолітніми (Хананашвілі, Зиков, 2004: 6). У чому полягає специфіка такого звернення і з приводу чого воно виникає?

У багатьох науково-інформаційних та правових джерелах основні завдання ювенальної юстиції пов'язують із протидією правопорушенням серед дітей та захистом їх прав у таких правовідносинах. Друга складова такого завдання, на думку деяких авторів (Гусев, Костова, Крестовська, 2006: 8-9; Мачужак, Лаврівська, 2005: 39-40), втілюється у захисті цієї вразливої та, ще не остаточно сформованої категорії соціуму, від несприятливих наслідків правопорушень та повернення їх до суспільного життя. Ці два підходи відображають зміст та цілі ювенальної юстиції. Оскільки на практиці вони не поділяються між собою, це призводить до стирання межі між функціями судового захисту та завданнями боротьби зі злочинністю. У контексті завдань ювенальної юстиції увага має бути приділена не тільки реагуванню на правопорушення, а й профілактиці девіантної, у тому числі делінквентної поведінки, особливо в середовищі дітей, які перебувають у важкій життєвій ситуації тощо. (Автономов, 2009: 11-12); Новікова, 2003). М. Ортинська серед завдань ювенальної юстиції, крім профілактики правопорушень, вбачає ефективну соціалізацію таких суб'єктів права, як діти (Ортинська, 2017: 24).

Слід звернути увагу, що у нормативній лексиці одночасно циркулюють терміни «ювенальна юстиція», «юстиція щодо дітей», «правосуддя щодо дітей». Враховуючи тенденції імплементації норм міжнародного права у національне законодавство,

використання терміна «ювенальна юстиція» є більш універсальним, оскільки включає юстицію не лише щодо дітей (які перебувають у конфлікті із законом), а й «для дітей» (там, де це стосується судового) захисту їх прав та найкращих інтересів), а також комплекс інших заходів, що здійснюються не тільки в межах правосуддя.

Узагальнюючи наукову теорію та нормативно-прикладну практику, можна виділити два основні підходи у розумінні сутності та меж ювенальної юстиції як соціально-правового інституту та форми забезпечення прав дітей. Перший – це бачення ювенальної юстиції виключно як специфічної форми правосуддя щодо дітей. Другий підхід передбачає розширення кордонів цього інституту, включивши до нього ряд супутніх заходів превентивного, соціального, медико-психологічного, пінологічного та постпенологічного характеру, спрямованих на забезпечення найкращих інтересів дитини у всіх цих правовідносинах.

Прихильники першого, так званого класичного підходу і в лінгвістичному, і в соціально-правовому вимірі, ювенальну юстицію розглядають виключно як автономну (особливу) форму (порядок) здійснення правосуддя щодо дітей, де головною її ланкою є спеціалізований суд або суддя (Мельникова, 2001: 9; Сміловцев, 2005; Предеїна, 2005; Мелешко, 2006: 365-366). При цьому таку категорію можна розділити на два блоки: правосуддя пов'язане виключно з кримінальними злочинами (кримінальна ювенальна юстиція) (Ковна, 2010: 16; Марковичева, 2011; Шестакова, 2015: 189); правосуддя (юстиція) щодо дітей у більш розширеному форматі – як у кримінальному, так і в інших видах судочинства (Автономов, 2009: 6; Гусарєва, 2010: 8-9).

Розуміння мети та спрямованості ювенальної юстиції лише в рамках кримінального судочинства, хоч і має історичні витоки, проте на сьогоднішній день є надто вузьким. Однак у такому вузькому форматі ювенальна юстиція відіграватиме роль лише «пожежної команди», завданням якої є «згасити полум'я та хоч щось урятувати». У такому разі, з переліку завдань ювенальної юстиції, про які згадувалося раніше, можна говорити виключно лише про захист прав дітей під час кримінального провадження, тоді як робота на випередження цих правопорушень та захисту прав, свобод та інтересів дитини в інших ситуаціях

залишається поза такої діяльності. До змісту ювенальної юстиції безумовно входять питання захисту прав дітей під час провадження у справах про адміністративні правопорушення, а також забезпечення прав дітей, які перебувають у контакті із законом (дитина вступає в контакт із системою правосуддя в тій чи іншій формі або в інший передбачений законом спосіб отримує спеціальний соціально-правовий статус (Іщенко, 2019: 85)). Усі ці категорії неповнолітніх, включаючи дітей у конфлікті із законом, сучасне законодавство поєднує терміном «дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах» (Закон України «Про охорону дитинства»). Втілюючи гасло «правосуддя для дітей», ювенальна юстиція одночасно має бути формою реалізації таких конституційних принципів як судовий захист прав дитини та доступ до правосуддя неповнолітніх, які потребують правового захисту та/або допомоги у реалізації своїх прав та законних інтересів (Todres, 2004: 160 UN Common Approach to Justice for Children, 2008: 3-4).

Наведені вище докази створюють передумови згадати друге етимологічне значення іншомовного слова «юстиція» – «справедливість» і, поглянути на ювенальну юстицію як на діяльність з реалізації чи відновлення справедливості. Юстиція – це «справедливість у поводженні із законом» (Hess, 2009). З урахуванням цієї точки зору цікавим є визначення ювенальної юстиції у розумінні В. Левченка – це система органів державної влади та управління, які здійснюють діяльність щодо дітей з метою захисту їхніх прав та інтересів та відновлення соціальної справедливості (Левченко, 2011: 47-48). Це означає, що ювенальну юстицію слід розглядати як ширше комплексне явище, яке пов'язане із здійсненням правосуддя щодо дітей та забезпеченням їх прав у судочинстві та через судовий захист, але не обмежується виключно цими відносинами.

За сучасних умов глобалізації та інших соціально-економічних процесів ефективність традиційної моделі ювенальної юстиції ставиться під сумнів (Barton & Butts, 2008: 1-6). Забезпечення найкращих інтересів дітей зумовлює включення в організаційно-правовий формат ювенальної юстиції, крім ювенального судочинства, ще й соціально-правову надбудову у вигляді державних та недержавних соціальних інститутів, які власне не здійснюють публічне правосуддя, але

можуть і повинні брати участь у процесі охорони прав у тому числі й у процесі правосуддя на основі запровадження певних соціально-правових процедур (Бааль, 1996: 40; Хомич, 2004; Мелешко, 2006: 363-364).

Проведене дослідження дозволило помітити певну прогресію у поступовому розширенні кола питань ювенальної юстиції, а відповідно, кола задіяних суб'єктів та правової бази, процедур та заходів цього багатогранного суспільно-правового інституту (форми) забезпечення прав, свобод та інтересів дітей. Отже, і значення та критерії оцінки ефективності заходів ювенальної юстиції у зазначеній системі помітно зростають.

Саме в ювенальній юстиції, за переконанням А. Автономова, проявляється неможливість замкнутися під час здійснення правосуддя виключно у межах судових органів. Спеціалізовані суди (судді) у справах неповнолітніх можуть успішно працювати лише з опорою на допомогу психологічних служб, педагогічних кадрів, соціальних працівників. Сенс існування ювенальної юстиції полягає не просто в тому, щоб справи неповнолітніх розглядалися спеціалізованими судами, а в тому, щоб завдяки адекватним судовим рішенням, а також у результаті профілактичних заходів, у тому числі шляхом своєчасного захисту прав дитини та вирішення різноманітних конфліктів, які залучені діти, рівень ювенальної девіації та інших порушень прав дітей було мінімізовано (Автономов, 2009: 5-6). Американська практика та нормативно та організаційно пов'язує ювенальну юстицію з профілактикою правопорушень серед дітей та молоді. Переконаливим аргументом цього є Закон про ювенальну юстицію та попередження злочинності 1974 року (Juvenile Justice and Delinquency Prevention Act of 1974), схвалений Конгресом США (остання редакція – Juvenile Justice Reform Act of 2018). Характер злочинності та інших проявів девіації серед дітей та молоді в цій країні спонукали законодавців та уряд Сполучених Штатів визначити два основні підходи у вирішенні цієї проблеми. Обидва підходи спрямовані на моральне оздоровлення дитинства, відповідають потребам неповнолітніх індивідів та суспільства в цілому та втілюються шляхом реалізації: якісних програм профілактики та програм, що сприяють формуванню у дітей почуття відповідальності за свої дії, що розвивають особисті якості. У законі зазначається, що

скоординовані проекти ювенальної юстиції та профілактики правопорушень, які відповідають потребам неповнолітніх шляхом співпраці з різними місцевими системами надання відповідних послуг для дітей, можуть допомогти у запобіганні ювенальним правопорушенням та повернути дітей до продуктивного суспільного життя. У науковій публікації Дж. Гейнборо та Е. Леан наводиться висловлювання Дж. К. Віг – директора одного з відділів ювенальної юстиції (США), яка зазначає, що система соціального захисту дітей, так само як і система ювенальної юстиції є основою державної політики щодо забезпечення прав дитини у будь-якій країні. Фахівець окремо називає наведені вище дві системи, проте підкреслює взаємообумовленість їхніх заходів та загальну спрямованість – догляд за дітьми та їх спільний добробут (Gainborough & Lean, 2008). Прогресивна модель системи ювенальної юстиції (на переконання фахівців Управління ООН з наркотиків та злочинності) крім чіткої нормативної процедури захисту прав дитини у судочинстві має забезпечувати наявність інших взаємопов'язаних компонентів відповідно до міжнародно-правової бази. Важливим елементом політики у сфері ювенальної юстиції є комплекс заходів, спрямованих на превенцію ювенальних правопорушень, реагування на потреби дітей, які перебувають у конфлікті із законом (United Nations Office on Drugs and Crime, 2013: 8).

Це зумовлює існування другого розширеного (плюралістичного) підходу у розумінні ювенальної юстиції – це система, що утворює сукупність механізмів, медико-соціальних, психолого-педагогічних та реабілітаційних процедур та програм, призначених для забезпечення захисту прав, свобод та законних інтересів неповнолітніх, а також діяльність осіб, відповідальних за їх виховання, що реалізується системою державних та недержавних органів, установ та організацій (Арпентьєва, 2015: 15-16; Навроцький, 2018: 314; Філіпенко, 2011: 10).

Висновок. Проведений аналіз наявних уявлень про ювенальну юстицію дозволив сформулювати авторське ведення праксеологічного виміру цього суспільно-правового інституту у системі забезпечення прав, свобод та інтересів дітей.

По-перше, серед завдань системи забезпечення прав, свобод та інтересів дітей функціонування ювенальної юстиції покликане сприяти: забезпеченню, охороні та

захисту прав дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах; появі дружніх до дитини послуг та систем допомоги; викорінення всіх форм насильства та дискримінації щодо дітей; вдосконалення різних форм превенції протиправної та іншої девіантної поведінки дітей, а також виправлення та соціальної реабілітації неповнолітніх, які перебувають у конфлікті із законом.

По-друге, від інших форм та інститутів забезпечення прав дітей, крім специфічних завдань, ювенальна юстиція відрізняється ще особливими функціями, серед яких: 1) загальною є охоронна; 2) спеціальними – реститутивна; пацифікаційна (примирювальна) реабілітаційна; 3) додатковими – соціально-профілактична; освітньо-виховний, а також спосіб реалізації таких прав – доступ до правосуддя та судовий захист.

По-третє, незважаючи на те, що важливим компонентом функціонування зазначеного суспільно-правового інституту є реагування на ювенальні правопорушення, ювенальна юстиція – це не лише інший підхід до неповнолітнього правопорушника в рамках кримінального провадження чи провадження у справах про адміністративні правопорушення, а й сукупність механізмів, медико-соціальних, психолого-педагогічних та реабілітаційних процедур та програм, призначених для вилучення дитини з умов несприятливого оточення, що надають на неї негативний вплив, з метою усунення загрози її життю та здоров'ю або запобігання її подальшій девіації, а також повернення дитини до суспільного життя у разі вчинення правопорушення.

По-четверте, виходячи із завдань ювенальної юстиції, її інституційне забезпечення та зміст зумовлює наявність наступних чотирьох основних напрямків: правова допомога (патронаж) дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах; ювенальна превенція та профілактика порушень прав дитини; ювенальне правосуддя (судочинство); реабілітація (ресоціалізація) дітей, які у конфлікті із законом.

По-п'яте, ювенальна юстиція це система державних та недержавних органів, чия діяльність спрямована на захист прав, свобод та законних інтересів дітей у зазначеній сфері правовідносин, серед яких чільне місце займають спеціалізовані (ювенальні) суди чи судді. Взаємодія судових органів з іншими службами та органами є ключовою, але не обов'язковою умовою ювенальної юстиції.

По-шосте, ювенальна юстиція – це система, що включає як комплекс державних та інших органів прокуратури та організацій, а й відповідне національне законодавство, що має ґрунтуватися на міжнародних стандартах забезпечення прав дитини.

По-сьоме, враховуючи тенденції імплементації норм міжнародного права у національне законодавство, використання терміна «ювенальна юстиція» є більш універсальним (порівняно з такими термінами як «юстиція щодо дітей» та «правосуддя щодо дітей»), оскільки включає юстицію не лише щодо дітей (що у конфлікті із законом), а й «для дітей» (там, де це стосується судового захисту їхніх прав і кращих інтересів), і навіть комплекс інших заходів, здійснюваних у межах правосуддя.

По-восьме, ведення ювенальної юстиції як комплексного системного та поліінституційного виду діяльності, що

трансцендує за межі кримінального судочинства, зумовлює наявність широкого адміністративно-правового компонента у функціонуванні цієї форми забезпечення прав дітей.

Отже, у нашому розумінні ювенальна юстиція – це суспільно-правовий інститут, що включає спеціалізовану систему правосуддя щодо дітей та для дітей, а також сукупність механізмів, медико-соціальних, психолого-педагогічних та реабілітаційних процедур та програм, призначених для забезпечення прав, свобод та законних інтересів дітей, що у складних життєвих обставин, реалізованих системою державних органів і недержавних органів.

У перспективі зазначені висновки можуть бути враховані при коригуванні чинної Національної стратегії реформування юстиції щодо дітей, а також під час підготовки аналогічних правових актів у майбутньому.

Література

- Автономов А. С. Ювенальная юстиция: учебное пособие. М.: Российский благотворительный фонд «Нет алкоголизму и наркомании» (НАН), 2009. 186 с.
- Арпентьева М. Р. Парадигмы ювенальной юстиции и совершенствование механизма реализации конституционных прав и свобод человека и гражданина в России. *Вестник Омской юридической академии*. 2015. № 3 (28). С. 15–19.
- Бааль Е. Г. Современная система субъектов предупреждения правонарушений несовершеннолетних. Москва: Акад. МВД РФ, 1996. 163 с.
- Гусарева О. С. Юстиція як складова правових систем сучасних країн світу та України: автореф. канд. юрид. наук: 12.00.01 / Київський національний університет внутрішніх справ. Київ, 2010. 18 с.
- Іщенко І. В. Адміністративно-правові засади здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2019. 238.
- Ковна У. С. Забезпечення прав і законних інтересів малолітніх осіб у кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Академія адвокатури України. Київ, 2010. 22 с.
- Концепція Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року: затв. постановою Каб. Міністрів України від 05.04.2017 р. № 230-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/230-2017-p> (дата звернення: 19.06.2019).
- Левченко В. О. Адміністративно-правові передумови створення органів ювенальної юстиції в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2011. 220 с.
- Марковичева Е. В. Концептуальные основы ювенального уголовного судопроизводства: дис. ... док. юрид. наук: 12.00.09. / Оренбургский гос. ун-т. Оренбург, 2011. 482 с.
- Мачужак Я. В., Лавровська І. Б. Формування системи ювенальної юстиції в Україні: перспективи створення ювенальних судів. *Вісник Верховного Суду України*. 2005. № 7. С. 39–43.
- Мелешко Н. П. Ювенальная юстиция в Российской Федерации: криминологические проблемы развития. СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. 787 с.
- Мельникова Э. Б. Ювенальная юстиция: проблемы уголовного права, уголовного процесса и криминологии: учеб. пособие. 2-е изд., испр., доп. М.: Дело. 2001. 272 с.
- Навроцький О. О. Забезпечення прав дитини в Україні: теоретичні і практичні засади адміністративно-правового регулювання: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків, 2018. 472 с.
- Новикова Т. Ю. Административно-правовая организация защиты прав несовершеннолетних органами ювенальной юстиции: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14 / Хабаровский гос. техн. ун-т. Хабаровск, 2003. 191 с.
- Ортинська Н. В. Правовий статус неповнолітніх: теоретико-правове дослідження: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2017. 39 с.

Предеина И. В. Правовые и теоретические основы развития ювенальной юстиции в России: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Саратовская гос. академия права. Саратов, 2005. 259 с. URL: <http://www.disserscat.com/content/pravovye-i-teoreticheskie-osnovy-razvitiya-yuvenalnoi-yustitsii-v-rossii> (дата обращения: 10.06.2019).

Прилуцький С. В. Ювенальна юстиція. *Юридична енциклопедія*: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шешученко (гол. редкол.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 6: Т–Я. 2004. С. 463.

Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. Дата оновлення: 01.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення: 06.07.2019).

Про схвалення Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 р. № 1027-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-%D1%80> (дата звернення: 02.07.2019).

Смеловцев К. И. Ювенальная юстиция в системе социальной профилактики правонарушений несовершеннолетних: арэф. канд. юрид. наук: 12.00.08 / ВНИИ МВД РФ. Москва, 2005. 36 с.

Ткачев В. В Ростовской области создается региональная модель ювенальной юстиции. *Российская юстиция*. 2002. № 2. С. 25–27.

Филипенко Є. П. Охорона прав і свобод дітей органами внутрішніх справ: адміністративно-правові засади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Міжнародний університет бізнесу і права. Херсон, 2011. 21 с.

Хананашвили Н., Зыков О. Пути продвижения ювенальной юстиции в России. *Ювенальная юстиция: правовые и технологические аспекты*: сборник статей. М.: Российский благотворительный фонд «Нет алкоголизму и наркомании» (НАН), 2000. С. 6–24.

Хомич В. М. Введение ювенальной юстиции в Республике Беларусь: стандарты и перспективы. Состояние и анализ сферы правосудия по делам несовершеннолетних. *Юстиция Беларуси*. 2004. № 10. С. 24–27.

Шестакова Л. А. Реализация концепции ювенальной юстиции в производстве по делам несовершеннолетних в Российской Федерации: генезис, современность и перспективы: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Самарский гос. ун-т. Самара, 2015. 242 с.

Ювенальна юстиція: навчальний посібник / Гусев А. І., Костова Ю. Б., Крестовська Н. М. та ін.; За заг. ред. Н. М. Крестовської. Одеса: ОЮІ ХНУВС, 2006. 155 с.

Abramson B. (2004). The right to diversion: using the Convention on the Rights of the Child to turn juvenile justice rights into reality. *International Juvenile Justice Observatory*. URL: <https://www.eldis.org/document/A17948> (30.06.2019).

Baglivio, M. T., Epps, N., Swartz, K., Sayedul Huq, M., Sheer, A., & Hardt, N. S. (2014). The prevalence of adverse childhood experiences (ACE) in the lives of juvenile offenders. *Journal of Juvenile Justice*, 3(2). URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/9466/b7ff1b7dd08ecb668a5836f89ed03d3638d5.pdf> (26.06.2019).

Barton, W. H. & Butts, J. A. (2008). Building on Strength: Positive Youth Development in Juvenile Justice Programs. Chicago: Chapin Hall Center for Children at the University of Chicago. 66. URL: <http://www.yapinc.org/Portals/0/Documents/Resources/Chapin%20Hall%20Report-YAP%20Mention.pdf> (29.06.2019).

Gainborough J. & Lean E. (2008). Convention on the Rights of the Child and Juvenile Justice. *The Link Connecting Juvenile Justice and child welfare*. Vol. 7, No. 1. P. 1–15. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED504480.pdf> (27.06.2019).

Hess K. M. (2009). Juvenile Justice. 5-th Edition. Wadsworth, 462 p. URL: https://books.google.ru/books?id=fM-klUeEqQC&printsec=frontcover&dq=Juvenile+Justice&hl=en&ei=EWS-TdvpOoWVOqWFrNQL&sa=X&oi=book_result&ct=result&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (29.06.2019).

United Nations Office on Drugs and Crime. (2013). Justice in Matters Involving Children in Conflict with the Law Model Law on Juvenile Justice and Related Commentary. New York. 140 p. URL: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Justice_Matters_Involving-Web_version.pdf (28.06.2019).

Juvenile Justice and Delinquency Prevention Act USA of 1974: Public Law 93–415; 88 Stat. 1109. As Amended Through P.L. 115–385, Enacted Decem. 21, 2018. URL: <https://www.ojdp.gov/about/JJDP-act-of-1974-as-Amended-12-21-18.pdf> (27.06.2019).

Juvenile Justice Reform Act of 2018. Text: H.R.6964 – 115th Congress of United States of America (2017-2018). URL: <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/6964/text?q=%7B%22search%22%3A%5B%22Juvenile+Justice+and+Delinquency+Prevention+Reauthorization+Act+of+2018%22%5D%7D&r=1&s=1#toc-H999F63CFCAC64FD19A736B0C0069CBFB> (27.06.2019).

National Ctr for Mental Health and Juvenile Justice, United States of America, Models for Change, & United States of America. (2013). Better Solutions for Youth with Mental Health Needs in the Juvenile Justice System. URL: <https://www.ncmhjj.com/wp-content/uploads/2014/01/Whitepaper-Mental-Health-FINAL.pdf> (26.06.2019).

Odongo, G. O. (2005). The Domestication of International Law Standards on the Rights of the Child with Specific Reference to Juvenile Justice in the African Context. Doctor's of Law thesis. Cape Town: University of the Western Cape. 523. URL: http://etd.uwc.ac.za/xmlui/bitstream/handle/11394/1647/Odongo_LLD_2005.pdf?sequence=1&isAllowed=y (30.06.2019).

Raymond, L. (2004). Transformation of the juvenile justice system: A paradigm shift from a punitive justice system of the old order to a restorative justice systems of the new dispensation. Thesis of Research report degree of

- Masters Public Administration. Cape Town: University of the Western Cape. 101. URL: http://etd.uwc.ac.za/xmlui/bitstream/handle/11394/1494/Raymond_MPA.pdf?sequence=1&isAllowed=y (30.06.2019).
- Skelton, A. (2009). Restorative Justice as a Unifying Force for Child Justice Theory and Practice. 1st World Congress on restorative justice, (Lima, Peru, 3-7 Novem., 2009). Lima. URL: <https://www.unicef.org/tadad/4annskelton.pdf> (30.06.2019).
- Todres J. (2004). Emerging Limitations on the Rights of the Child: the U.N. Convention on the Rights of the Child and Its Early Case Law. *Colum. Hum. Rts. L. Rev.* 30, 159–200. (1998) (reprinted in 2 Michael D. A. Freeman, *Children's Rights*, 139 (2004)). URL: https://readingroom.law.gsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1498&context=faculty_pub (28.06.2019).
- UN Common Approach to Justice for Children. (2008). 21 p. URL: https://www1.essex.ac.uk/armedcon/story_id/UNCOMMON.pdf (09.06.2019).

References

- Avtonomov, A.S. (2009). *Yuvenalnaya yusticiya [Juvenile Justice]*. M.: Rossijskij blagotvoritelnyj fond «Net alkogolizmu i narkomanii» (NAN). 186. [in Russian].
- Arpenteva, M.R. (2015). Paradigmy yuvenalnoj yusticii i sovershenstvovanie mekhanizma realizacii konstitucionnyh prav i svobod cheloveka i grazhdanina v Rossii [*Paradigms of juvenile justice and improvement of the mechanism of realization of constitutional rights and freedoms of man and citizen in Russia*]. *Vestnik Omskoj yuridicheskoy akademii*. No. 3 (28), 15–19. [in Russian].
- Baal', E.G. (1996). *Sovremennaya sistema sub'ektov preduprezhdeniya pravonarushenij nesovershennoletnih [The modern system of subjects for the prevention of juvenile delinquency]*. M.: Akad. MVD RF. 163. [in Russian].
- Gusarieva, O.S. (2010). *Yustytsiia yak skladova pravovykh system suchasnykh krain svitu ta Ukrainy [Justice as an integral part of the legal systems of the modern world countries and Ukraine]*. Extended abstract of candidate's thesis: 12.00.01. Kyiv. 18. [in Ukrainian].
- Ishchenko, I.V. (2019). *Administratyvno-pravovi zasady zdiisnennia pidrozdilamy Natsionalnoi politsii Ukrainy yuvenalnoi preventsii [Administrative and legal principles of implementation by the units of the National Police of Ukraine of juvenile preventive measures]*. Candidate's thesis: 12.00.07. Kharkiv. 238. [in Ukrainian].
- Kovna, U.S. (2010). *Zabezpechennia prav i zakonnykh interesiv malolitnykh osib u kryminalnomu protsesi Ukrainy [Ensuring the rights and legitimate interests of juvenile persons in the criminal process of Ukraine]*. Extended abstract of candidate's thesis: 12.00.09. Kyiv. 22. [in Ukrainian].
- Kontseptsiiia Derzhavnoi sotsialnoi prohramy «Natsionalnyi plan dii shchodo realizatsii Konventsii OON pro prava dytyny» na period do 2021 roku: zatv. postanovoioi Kab. Ministriv Ukrainy vid 05.04.2017 r. № 230-r [*The Concept of the State Social Program «National Action Plan for the Implementation of the UN Convention on the Rights of the Child» for the period up to 2021: approved by the decree of the Cabinet Ministers of Ukraine from 05.04.2017 № 230-p.*]. (2017). Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/230-2017-r> (Date Views: 19.06.2019). [in Ukrainian].
- Levchenko, V.O. (2011). *Administratyvno-pravovi peredumovy stvorennia orhaniv yuvenalnoi yustytsii v Ukraini [Administrative and legal preconditions for the establishment of juvenile justice bodies in Ukraine]*. Candidate's thesis: 12.00.07. Kyiv. 220. [in Ukrainian].
- Markovicheva, E.V. (2011). *Konceptualnye osnovy yuvenalnogo ugolovnoho sudoproizvodstva [Conceptual Foundations of Juvenile Criminal Proceedings]*. Doctor's thesis: 12.00.09. Orenburg. 482. [in Russian].
- Machuzhak, Ya.V. & Lavrovska, I.B. (2005). *Formuvannia systemy yuvenalnoi yustytsii v Ukraini: perspektyvy stvorennia yuvenalnykh sudiv [Formation of Juvenile Justice System in Ukraine: Prospects for the Establishment of Juvenile Courts]*. *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy*, no 7, 39–43. [in Ukrainian].
- Meleshko, N.P. (2006). *Yuvenalnaya yusticiya v Rossijskoj Federacii: kriminologicheskie problemy razvitiya [Juvenile justice in the Russian Federation: criminological problems of development]*. SPb.: Izd-vo R. Aslanova «Yuridicheskij centr Press». 787. [in Russian].
- Melnikova, E.B. (2001). *Yuvenalnaya yusticiya: problemy ugolovnoho prava, ugolovnoho processa i kriminologii [Juvenile justice: problems of criminal law, criminal procedure and criminology]*. 2th ed. M.: «Delo». 272. [in Russian].
- Navrotskyi, O.O. (2018). *Zabezpechennia prav dytyny v Ukraini: teoretychni i praktychni zasady administratyvno-pravovoho rehuliuвання [Ensuring the rights of the child in Ukraine: the theoretical and practical principles of administrative-legal regulation]*. Doctor's thesis: 12.00.07. Kharkiv. 472. [in Ukrainian].
- Novikova, T.Yu. (2003). *Administrativno-pravovaya organizaciya zashchity prav nesovershennoletnih organami yuvenalnoj yusticii [Administrative and legal organization for the protection of the rights of minors by juvenile justice bodies]*: Candidate's thesis: 12.00.14. 191. [in Russian].
- Ortynska, N.V. (2017). *Pravovyi status nepovnlitnykh: teoretyko-pravove doslidzhennia [Legal status of minors: theoretical and legal research]*. Extended abstract of Doctor's thesis: 12.00.01. Lviv. 39. [in Ukrainian].
- Predeina, I.V. (2005). *Pravovye i teoreticheskie osnovy razvitiya yuvenalnoj yusticii v Rossii [Legal and theoretical basis for the development of juvenile justice in Russia]*. Candidate's thesis: 12.00.11. Saratov. 259. [in Russian].

- Prylutskyi, S.V. (2004). Yuvenalna yustytisia [*Juvenile Justice*] / Sheshuchenko Yu. S. (Eds.). 1998–2004). *Yurydychna entsyklopediia [Legal Encyclopedia]*. (Vols. 6: T–Ia), (p. 463). K.: «Ukr. entsykl.». [in Ukrainian].
- Pro okhoronu dytynstva: Zakon Ukrainy vid 26.04.2001, № 2402-III [*On the Protection of Childhood: Law of Ukraine dated Apr., 2001, No. 2402-III*]. (2001). Update Date: 01.01.2019. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (Date Views: 06.07.2019). [in Ukrainian].
- Pro skhvalennia Natsionalnoi stratehii reformuvannia systemy yustytisii shchodo ditei na period do 2023 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18.12.2018 № 1027-r [*On Approving the National Strategy for the Reform of the Justice System for Children for the Period up to 2023: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 18.12.2018 No. 1027-p*]. (2018). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-%D1%80> (Date Views: 02.07.2019). [in Ukrainian].
- Smelovcev, K.I. (2005). Yuvenalnaya yusticiya v sisteme socialnoj profilaktiki pravonarushenij nesovershennoletnih [*Juvenile justice in the system of social prevention of juvenile delinquency*]. Extended abstract of candidate's thesis: 12.00.08. M. 36. [in Russian].
- Tkachev, V. (2002). V Rostovskoj oblasti sozdaetsya regionalnaya model yuvenalnoj yusticii [*In the Rostov region a regional model of juvenile justice is being created*]. Rossijskaya yusticiya, no. 2, 25–27. [in Russian].
- Fylypenko, Ye.P. (2011). Okhorona prav i svobod ditei orhanamy vnutrishnikh sprav: administratyvno-pravovi zasady [*Protection of rights and freedoms of children by internal affairs bodies: administrative and legal principles*]: Extended abstract of candidate's thesis: 12.00.07. Kherson. 21. [in Ukrainian].
- Hananashvili, N. & Zykov, O. (2000). Puti prodvizheniya yuvenalnoj yusticii v Rossii [*Ways to promote juvenile justice in Russia*]. Yuvenalnaya yusticiya: pravovye i tekhnologicheskie aspekty [*Juvenile justice: legal and technological aspects*]: Digest of articles. M.: Rossijskij blagotvoritelnyj fond «Net alkogolizmu i narkomanii» (NAN), 6–24. [in Russian].
- Homich, V.M. (2004). Vvedenie yuvenalnoj yusticii v Respublike Belarus: standarty i perspektivy. Sostoyanie i analiz sfery pravosudiya po delam nesovershennoletnih [*Introduction of juvenile justice in the Republic of Belarus: standards and perspectives. Status and analysis of juvenile justice*]. Yusticiya Belarusi, no. 10, 24–27. [in Russian].
- Shestakova, L.A. (2015). Realizaciya koncepcii yuvenalnoj yusticii v proizvodstve po delam nesovershennoletnih v Rossijskoj Federacii: genezis, sovremennost i perspektivy [*Implementation of the concept of juvenile justice in juvenile proceedings in the Russian Federation: genesis, modernity and prospects*]. Candidate's thesis: 12.00.09. Samara. 242. [in Russian].
- Krestovska, N.M. (Eds.). (2006). Yuvenalna yustytisia [*Juvenile Justice*]. Odesa. 155. [in Ukrainian].
- Abramson, B. (2004). The right to diversion: using the Convention on the Rights of the Child to turn juvenile justice rights into reality. *International Juvenile Justice Observatory*. Retrieved from: <https://www.eldis.org/document/A17948> (Date Views: 30.06.2019). [in English].
- Baglivio, M.T., Epps, N., Swartz, K., Sayedul Huq, M., Sheer, A., & Hardt, N.S. (2014). The prevalence of adverse childhood experiences (ACE) in the lives of juvenile offenders. *Journal of Juvenile Justice*, 3(2). Retrieved from: <https://pdfs.semanticscholar.org/9466/b7ff1b7dd08ecb668a5836f89ed03d3638d5.pdf> (Date Views: 26.06.2019). [in English].
- Barton, W. H. & Butts, J. A. (2008). Building on Strength: Positive Youth Development in Juvenile Justice Programs. Chicago: Chapin Hall Center for Children at the University of Chicago. 66. Retrieved from: <http://www.yapinc.org/Portals/0/Documents/Resources/Chapin%20Hall%20Report-YAP%20Mention.pdf> (Date Views: 29.06.2019). [in English].
- Gainborough J. & Lean E. (2008). Convention on the Rights of the Child and Juvenile Justice. *The Link Connecting Juvenile Justice and child welfare*, vol. 7, no. 1. P. 1–15. Retrieved from: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED504480.pdf> (Date Views: 27.06.2019). [in English].
- Hess K. M. (2009). Juvenile Justice. 5th Edit. Wadsworth, 462 p. Retrieved from: https://books.google.ru/books?id=fM-klUeEqEQC&printsec=frontcover&dq=Juvenile+Justice&hl=en&ei=EWs-TdvpOoWVOqWFrNQL&sa=X&oi=book_result&ct=result&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (Date Views: 27.06.2019). [in English].
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2013). Justice in Matters Involving Children in Conflict with the Law Model Law on Juvenile Justice and Related Commentary. New York. 140 p. Retrieved from: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Justice_Matters_Involving-Web_version.pdf (Date Views: 28.06.2019). [in English].
- Juvenile Justice and Delinquency Prevention Act USA of 1974: Public Law 93–415; 88 Stat. 1109. As Amended Through P.L. 115–385, Enacted Decem. 21, 2018. Retrieved from: <https://www.ojjdp.gov/about/JJDP-act-1974-as-amended-12-21-18.pdf> (Date Views: 27.06.2019). [in English].
- Juvenile Justice Reform Act of 2018. Text: H.R.6964 – 115th Congress of United States of America (2017–2018). Retrieved from: <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/6964/text?q=%7B%22search%22%3A%5B%22Juvenile+Justice+and+Delinquency+Prevention+Reauthorization+Act+of+2018%22%5D%7D&r=1&s=1#toc-H999F63CFCAC64FD19A736B0C0069CBFB> (Date Views: 27.06.2019). [in English].
- National Ctr for Mental Health and Juvenile Justice, United States of America, Models for Change, & United States of America. (2013). Better Solutions for Youth with Mental Health Needs in the Juvenile Justice System. Retrieved from: <https://www.ncmhjj.com/wp-content/uploads/2014/01/Whitepaper-Mental-Health-FINAL.pdf> (Date Views: 26.06.2019). [in English].

Odongo, G. O. (2005). *The Domestication of International Law Standards on the Rights of the Child with Specific Reference to Juvenile Justice in the African Context*. Doctor's of Law thesis. Cape Town: University of the Western Cape. 523. Retrieved from: http://etd.uwc.ac.za/xmlui/bitstream/handle/11394/1647/Odongo_LLD_2005.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Date Views: 30.06.2019). [in English].

Raymond, L. (2004). *Transformation of the juvenile justice system: A paradigm shift from a punitive justice system of the old order to a restorative justice systems of the new dispensation*. Thesis of Research report degree of Masters Public Administration. Cape Town: University of the Western Cape. 101. Retrieved from: http://etd.uwc.ac.za/xmlui/bitstream/handle/11394/1494/Raymond_MPA.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Date Views: 30.06.2019). [in English].

Skelton, A. (2009). *Restorative Justice as a Unifying Force for Child Justice Theory and Practice*. 1st World Congress on restorative justice, (Lima, Peru, 3-7 Novem., 2009). Lima. Retrieved from: <https://www.unicef.org/tdad/4ansskelton.pdf> (Date Views: 30.06.2019). [in English].

Todres J. (2004). *Emerging Limitations on the Rights of the Child: the U.N. Convention on the Rights of the Child and Its Early Case Law*. *Colum. Hum. Rts. L. Rev.* 30, 159–200. (1998) (reprinted in 2 Michael D. A. Freeman, *Children's Rights*, 139 (2004)). Retrieved from: https://readingroom.law.gsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1498&context=faculty_pub (Date Views: 28.06.2019). [in English].

UN Common Approach to Justice for Children. (2008). 21 p. Retrieved from: https://www1.essex.ac.uk/armedcon/story_id/UNCOMMON.pdf (Date Views: 09.06.2019). [in English].